

รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก ปี 2554
พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

บทสรุปผู้บริหาร

บทสรุปผู้บริหาร

ในรอบปี 2554 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก ซึ่งได้แก่ จังหวัดพัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีการเปลี่ยนแปลง ในหลายประเด็น ซึ่งบางประเด็นส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างชัดเจน ในขณะที่หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การป้องกันและแก้ไขปัญหาในลักษณะพื้นที่-หน้าที่-การมีส่วนร่วม (Area-Function-Participation, AFP) เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แบบบูรณาการและมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้ จากการสำรวจพื้นที่ป่าไม้ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกในปี 2552 พบว่ามีเนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากปี 2549 ในขณะที่คดีการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายลดลง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ลดลง แต่ก็ยังมีความเสี่ยงต่อการถูกบุกรุกสูง เนื่องจากพื้นที่อนุรักษ์ทุกพื้นที่มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชน ซึ่งการบุกรุกพื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นการบุกรุกเพื่อเปลี่ยนจากสภาพป่าเป็นการทำสวนยางพารา

ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปัญหาความเสื่อมโทรมของดินที่สำคัญในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก คือ การใช้ที่ดินผิดประเภทและการชะล้างพังทลายของดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อดินถล่ม ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สิน ผลผลิตทางการเกษตร ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรน้ำ พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งในบางพื้นที่ เนื่องจากบริเวณดังกล่าวไม่มีแหล่งต้นน้ำ และบางปีฝนทิ้งช่วงเป็นระยะเวลานาน ประกอบกับการขาดการบริหารจัดการที่ดี นอกจากนี้ พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกยังประสบปัญหาอุทกภัยและโคลนถล่ม ซึ่งสาเหตุหลักมาจากพื้นที่ป่าต้นน้ำถูกแปรสภาพเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ยางพารา)

ทรัพยากรแร่และพลังงาน ทรัพยากรแร่ที่สำคัญในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก คือ หินแกรนิต หินควอตไซต์ หินปูน และหินอ่อน แนวโน้มสถานการณ์อุตสาหกรรมเหมืองแร่ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก พบว่าอุตสาหกรรมเหมืองแร่ยังคงมีบทบาทและความสำคัญ แต่จำนวนสถานประกอบการเหมืองแร่มีแนวโน้มคงที่และค่อยๆ ลดจำนวนลง ส่วนสถานการณ์ด้านพลังงาน พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกมีแหล่งทรัพยากรพลังงานจากปิโตรเลียมที่สำคัญทั้งก๊าซธรรมชาติและแหล่งน้ำมันดิบ ความต้องการพลังงานและปิโตรเลียมในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกยังคงอาศัยพลังงาน จากทรัพยากรประเภทถ่านหินและเชื้อเพลิงจากก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย ในขณะที่ ยังคงมีข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ค่อนข้างมากในการพัฒนาพลังงานลมและพลังงานแสงอาทิตย์

ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่ง

ตะวันออก ได้รับผลกระทบทั้งจาก สภาพธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ โดยพบแนวปะการังและแหล่งหญ้าทะเลลดน้อยลง ส่วนพื้นที่ป่าชายเลน แม้ว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากหลายหน่วยงานได้ให้ความสำคัญในการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน แต่ความเปลี่ยนแปลงของสภาพธรรมชาติส่งผลโดยตรงต่อ การเจริญเติบโตของพืชชายเลน นอกจากนี้ ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก ยังพบสัตว์ทะเลหายาก คือ พะยูนและโลมาอิรวดี ซึ่งมีปริมาณลดน้อยลงจากปีที่ผ่านมา สาเหตุหลักส่วนใหญ่เนื่องมาจากการติดเครื่องมือประมง

สถานการณ์สิ่งแวดล้อม

คุณภาพน้ำ มลพิษทางน้ำในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก มีแหล่งกำเนิดมาจาก 1) น้ำทิ้งจากชุมชน ซึ่งหลายชุมชนยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียจากแหล่งกำเนิด จึงมีการระบายน้ำทิ้งจากบ้านเรือนลงสู่ลำน้ำโดยตรง 2) น้ำทิ้งจากภาคอุตสาหกรรม ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งที่ยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรืออาจมีระบบแต่ขาดการบริหารจัดการที่ดี ไม่มีประสิทธิภาพ ประกอบกับอุตสาหกรรมขนาดเล็กหลายแห่งยังไม่ได้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงอุตสาหกรรม ทำให้การกำกับดูแลเป็นไปได้ยาก และ 3) น้ำเสียจากภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำเสียจากฟาร์มสุกรและนาุ้ง ซึ่งส่วนใหญ่มีการปล่อยน้ำเสียที่ยังไม่ได้รับการบำบัดลงสู่แหล่งน้ำโดยตรง จึงจำเป็นต้องมีการลดความสกปรกจากแหล่งกำเนิดน้ำเสียทุกประเภท เพื่อให้คุณภาพน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกมีแนวโน้มดีขึ้น

ขยะมูลฝอยชุมชน จากการประเมินปริมาณขยะมูลฝอยในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก ปี 2554 พบว่า มีประมาณ 2,460 ตันต่อวัน โดยเกิดจากเทศบาลประมาณ 1,106 ตันต่อวัน เมื่อแยกเป็นรายจังหวัดพบว่า จังหวัดสงขลามีปริมาณขยะมากที่สุด โดยขยะมูลฝอยที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลประมาณ 660 ตันต่อวัน หรือร้อยละ 26.87 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยจังหวัดที่มีร้อยละของปริมาณขยะมูลฝอยที่เข้าสู่ระบบกำจัดมากที่สุดคือจังหวัดยะลา ในขณะที่มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์เพียงร้อยละ 12.03 เท่านั้น โดยจังหวัดนราธิวาสเป็นจังหวัดที่มีร้อยละการนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุด

พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก มีปริมาณมูลฝอยติดเชื้อ 1,780 ตันต่อปี โดยจังหวัดสงขลามีปริมาณมูลฝอยติดเชื้อมากที่สุด มูลฝอยติดเชื้อที่ได้รับการกำจัดคิดเป็นร้อยละ 30 ของปริมาณมูลฝอยติดเชื้อที่เกิดขึ้นทั้งหมด ทั้งนี้ ปริมาณมูลฝอยติดเชื่อนอกเขตเทศบาลที่เข้าสู่เตาเผามูลฝอยติดเชื้อของเทศบาลนครหาดใหญ่และเทศบาลนครยะลาลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา เนื่องจากมีบริษัทเอกชนรับมูลฝอยติดเชื้อไปกำจัดโดยคิดค่าบริการถูกกว่า

คุณภาพอากาศและเสียง คุณภาพอากาศในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกจำนวน 3 จุดตรวจวัดมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศทั่วไปที่กำหนด อย่างไรก็ตาม พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกยังคงได้รับผลกระทบจากปัญหาหมอกควันจากการเกิดไฟไหม้ป่าในประเทศอินโดนีเซีย ส่วนคุณภาพเสียงซึ่งตรวจวัดเพียงสถานีเดียว คือ บริเวณเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่ามีค่าเกินมาตรฐานเล็กน้อย โดยมีจำนวนวันที่เสียงเกินมาตรฐาน คิดเป็นร้อยละ 4 ของจำนวนวันที่ตรวจวัดทั้งหมด

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติในพื้นที่ ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกควรได้รับการฟื้นฟูอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งธรรมชาติประเภทชายหาด ซึ่งถูกคลื่นกัดเซาะในช่วงฤดูมรสุม แหล่งธรรมชาติประเภทน้ำตกก็ถูกทำลายสภาพธรรมชาติจากความมั่งง่ายของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ แหล่งธรรมชาติในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังเสื่อมโทรมไปตามสภาพ เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปดูแลในพื้นที่ได้เท่าที่ควร

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกมีสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทโบราณสถานที่ยังขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร จำนวน 117 แห่ง แต่ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหลายแห่งได้รับความเสียหายหรือมีสภาพเสื่อมโทรม ทั้งจากการกระทำของมนุษย์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ นอกจากนี้ เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปดูแลรักษาโบราณสถานในพื้นที่ได้

สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน เมืองใหญ่ๆ ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกหลายเมือง เช่น เมืองหาดใหญ่ เมืองสงขลา มีปัญหาการขยายเขตเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบ ขาดการควบคุมการขยายตัวของเมือง และการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับสภาพของที่ดิน ในขณะที่พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของประชาชน

การจัดการพื้นที่สีเขียว การเพิ่มขึ้นของประชากรและการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้ความต้องการที่ดินเพื่อการก่อสร้างมีมากขึ้น ที่ว่างในเมืองลดน้อยลง ทำให้สมดุลด้านสิ่งแวดล้อมในเมืองต้องสูญเสียไป เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษทางอากาศ คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตชุมชนเมือง การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมืองจึงเป็นการปรับสมดุลของสภาพแวดล้อมในเขตเมือง เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพและความยั่งยืนแก่เมือง

ประเด็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ

การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในพื้นที่วิกฤตแบบบูรณาการ : คลองสำโรง การแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของคลองสำโรงแบบบูรณาการโดยการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการขับเคลื่อนการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมคลองสำโรงแบบบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการฟื้นฟูคลองสำโรงและติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานของคณะกรรมการตั้งแต่การวางแผน วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมาย โดยกำหนดเป็นแผนการดำเนินงานในระยะแรกเป็นเวลา 3 ปี มีวิสัยทัศน์ที่กำหนดร่วมกันคือ คลองสำโรง สวย ใส ไร้ขยะ จากการดำเนินงานในระยะ 1 ปีที่ผ่านมา คณะทำงานได้ขับเคลื่อนและร่วมกันดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมคลองสำโรง เช่น การจัดเก็บ วัชพืชและผักตบชวา การส่งเสริมให้โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่นำหลักเทคโนโลยีสะอาด (CT) และหลักธรรมาภิบาล (CSR) มาใช้ในโรงงาน การปลูกต้นไม้ การขุดลอกคลองสำโรง เป็นต้น

การกัดเซาะชายฝั่ง พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก ได้รับผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดสงขลา ได้รับผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลมากที่สุด โดยชายฝั่งที่มีการกัดเซาะมีความยาวประมาณ 37 กิโลเมตร พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลรุนแรงมีความยาวประมาณ 4 กิโลเมตร จำนวน 7 พื้นที่ ได้แก่ 1) ตำบลบ่อตรู อำเภอระโนด 2) หาดทรายแก้ว ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร 3) บ้านเก้าเส้ง ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา 4) บ้านเกาะถ้ำ ตำบลเขารูป

ช้าง อำเภอเมืองสงขลา 5) ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ 6) บ้านบ่อโชน ตำบลสะกอม อำเภอจะนะ และ 7) บ้านปากน้ำเทพา ตำบลเทพา อำเภอเทพา ซึ่งในระยะที่ผ่านมา หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้มีการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลมาอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้รูปแบบ โครงสร้างป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเลทางวิศวกรรม โดยมีรูปแบบและวัสดุที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิด ผลกระทบในบริเวณใกล้เคียง ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงควรร่วมกันกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลแบบองค์รวม เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการแก้ไขปัญหาและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการ กัดเซาะชายฝั่งทะเลอย่างยั่งยืน

